

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.717:658.64

МЕХАНІЗМ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ТА ОПЕРАЦІЙ В БАНКАХ КРАЇНИ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290819.72.572

JEL: G20, G21

Андросова О. Ф., к.е.н.,
Давиденко К. В.

Національний університет «Запорізька політехніка»

У статті надано загальному характеристику банківським послугам. Розглянуто їх особливості, класифікацію, ознаки, властивості. Виявлено причини виникнення та розвитку нетрадиційних банківських операцій та послуг, а саме: зниження рівня дохідності традиційних банківських операцій, загострення конкуренції між учасниками на ринку фінансових послуг; необхідність підвищення якості обслуговування клієнтури; необхідність підвищення ліквідності та платоспроможності банку; диверсифікація банківських доходів; залучення нових клієнтів з метою розширення структури ресурсної бази; зменшення ризиків пов'язаних із здійсненням традиційних операцій. Доведено, що банківським послугам належать такі ознаки: для надання банківських послуг не потрібні додатків ресурси, винагорода за надані послуги банками отримується у вигляді комісії. З'ясовано, що важливою властивістю банківських операцій є їх продуктивний характер. Також досліджено механізм надання різних видів банківських послуг: касово-розрахункових операцій, лізингових операцій, факторингових і форфейтингових операцій, гарантійних операцій банків. Відзначено, що факторинг є конкретним комплексом фінансових послуг, які переважно надають комерційні банки клієнтам, малого та середнього бізнесу в обмін на поступку дебіторської заборгованості. Сформульовано, що зміст факторингу розкривається у його функціях: фінансування, адміністративне управління дебіторською заборгованістю, оцінка платоспроможності покупців постачальника, страхування ризиків. Обґрунтовано, що в форфейтинговій операції банківська установа бере на себе такі ризики: ризик неплатежу, валютний, процентний, ризик, переказування коштів. Встановлено, що форфейтинг надає можливість експортеру скоротити дебіторську заборгованість за рахунок додатково мобілізованих коштів. Відзначено, що гарантія виступає способом забезпечення виконання зобов'язань і не залежить від основного зобов'язання. Виявлено, що проведення трастових операцій потребує від фахівців

банків широкого діапазону професійних навичок, ніж інші види банківських операцій.

Ключові слова: банківські послуги; факторинг; форфейтинг; трастові послуги; лізинг; гарантійні операції; механізм здійснення операцій

UDC 336.717:658.64

MECHANISM OF PERFORMANCE OF BANKING SERVICES AND OPERATIONS IN BANKS OF THE COUNTRY

DOI 10.30838/ P.ES.2224.290819.72.572

JEL: G20, G21

**Androsova O., Ph.D in Economics,
Davidenko K.**

Zaporizhzhya Polytechnic National University

The general description of banking services is given in the article. Their features, classification, features, properties are considered. The reasons for the emergence and development of non-traditional banking operations and services have been identified, namely: a decrease in the level of profitability of traditional banking operations, an intensification of competition between participants in the financial services market; the need to improve the quality of customer service; the need to increase the bank's liquidity and solvency; diversification of bank income; attracting new clients in order to expand the structure of the resource base; reducing the risks associated with traditional operations. It has been proved that banking services are characterized by the following features: the provision of banking services does not require additional resources, and the fee for the services provided by banks is paid as a commission. It is found that an important feature of banking transactions is their productive nature. The mechanism of providing various types of banking services: cash-settlement operations, leasing operations, factoring and forfeiting operations, guarantee operations of banks is also investigated. It is noted that factoring is a specific complex of financial services, which is mainly provided by commercial banks to clients, small and medium-sized businesses in exchange for a receivable. It is stated that the content of factoring is revealed in its functions: financing, administrative management of accounts receivable, assessment of solvency of buyers of the supplier, insurance of risks. It is substantiated that in a forfeiting transaction, a banking institution assumes the following risks: default risk, currency risk, interest rate risk, money transfer. It has been established that forfeiting enables the exporter to reduce receivables at the expense of additional funds raised. It is noted that the guarantee is a way of ensuring the fulfillment of obligations and is not dependent on the underlying obligation. It is revealed that conducting trust operations requires bank professionals with a broader range of professional skills than other types of banking operations.

Keywords: banking services; factoring; forfeiting; trust services; leasing; guarantee operations; mechanism of transactions

Актуальність. Надання послуг в комерційному банку України є самим пріоритетним завданням банківської установи. Для залучення клієнтів комерційний банк надає традиційні та нетрадиційні банківські послуги. На ринку фінансових послуг загострюється інтенсивна конкурентна боротьба за клієнта, тому всі банківські установи ретельно працюють над створенням нових інноваційних, доступних, якісних, ефективних банківських послуг. В зв'язку з цим це питання є дуже актуальним та потребує подальшого дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Це питання цікавить українську наукову спільноту, тому дуже ретельно українські науковці досліджували її в своїх наукових працях, підручниках, монографіях, виступах на конференціях. Дане питання досліджували такі вчені: О.І. Копилук, О.М. Музичка, І.М. Михайловська, А. В. Олійник, А.М. Герасимович. Сучасний розвиток комерційної діяльності банківської установи направлений на значне розширення та впровадження банківських послуг для потенційних клієнтів. Надання якісних послуг в умовах мінливого середовища банківської системи спонукає комерційний банк до отримання найбільшої частки доходів від здійснення цих операцій. Це питання є дуже актуальним в реальних умовах існування банківської системи, потребує ретельного дослідження та виявлення нових видів банківських послуг та залучення клієнтів до банківських установ.

Метою статті є дослідження основних видів операцій та послуг, ознак властивостей механізму надання різновидів банківських послуг.

Виклад основних результатів дослідження. Банківські послуги та основні види операцій відіграють значну роль у діяльності комерційних банків. Мінливе банківське середовище спонукає комерційні банки завойовувати своїх клієнтів в посиленій конкурентній боротьбі та створенні нових інноваційних, перспективних, швидко доступних операцій та послуг. Банківські установи в реаліях сьогодення надають такі види послуг: розрахунково-касові, операції з банківськими платіжними картками, трастові операції, факторингові операції, форфейтингові операції, лізингові та гарантійні, інші види.

Розрахункові і касові операції є самими поширеними в банківській установі, відіграють значну роль у діяльності банків, а саме:

— розрахункові операції є найпоширенішими операціями банків, і

частка цих операцій збільшується у зв'язку з динамічним розвитком роздрібного ринку, а також з використанням платіжних карток; розрахункові операції здійснює переважна більшість персоналу банку; розрахункові та касові операції виконуються не тільки як окремі операції, вони також супроводжують активні та пасивні операції; проведення цих операцій сприяє залученню найдешевших ресурсів; ризикованість розрахункових операцій значно нижча ризику активних операцій [8, с. 287].

Механізм організації розрахункових та касових операцій здійснюється на підставі внутрішніх документів банку з питань організаційної структури банку, штатного розкладу банку, наявності і розвитку мережі банку, характеристики технології та автоматизації, характеристики режиму роботи, технологічних карт за видами операцій. Тарифи банку на послуги банку та банків-конкурентів є важливим джерелом інформації для характеристики конкурентоспроможності цих послуг на ринку. Розрахунково-касове обслуговування – послуги, пов'язані із переказом грошей з рахунка на рахунок клієнта, видачею йому грошей у готівковій формі. В Україні лізингові операції можна класифікувати за різними ознаками, але більше всього їх використовують в кредитних банківських операціях та відносять до них тільки операції з фінансового лізингу, які з економічного погляду розглядаються як кредити в інвестиційну діяльність. Організація і технологія здійснення операцій з фінансового лізингу визначаються в кожній країні власними законодавчими актами, але в загальному можна виділити три основні етапи лізингової угоди, як і при будь-якому кредитуванні: підготовчий етап; юридичне закріплення угоди; етап укладення лізингової угоди і виплати лізингових платежів. На першому етапі здійснюється пошук потенційних клієнтів, зацікавлених у фінансовому лізингу. На наступному етапі при позитивному вирішенні питання лізингу лізингодавець інформує потенційного клієнта про готовність до вступу в лізингові відносини, а постачальникові скеровує замовлення на поставку устаткування, та між постачальником і лізингодавцем укладається договір купівлі-продажу об'єкта лізингу. Третій етап лізингових операцій - укладення лізингової угоди, договору страхування та інших документів і сплата лізингових платежів. Здійснення факторингу для комерційних банків дає можливість розширити сферу їх діяльності залучити нових

клієнтів, збільшити і диверсифікувати джерела доходів. Основний принцип факторингу полягає в тому, що фактор купує у своїх клієнтів їх дебіторські вимоги до покупців, оплачує їм від 80 до 90 % суми вимог, решту 10-20 % клієнти одержують після сплати боргу покупцями. Таким чином, компенсується кредитний ризик банку [6, с. 214].

В загальному випадку механізм функціонування лізингу складається з таких операцій рис. 1: 1 - суб'єкт господарювання (лізингоодержувач) звертається до лізингодавця з проханням надати йому в оренду необхідне обладнання; 2 - лізингоодержувач вибирає постачальника обладнання; 3 - лізингодавець аналізує фінансовий стан та показники діяльності лізингоодержувача й укладається лізингова угода; 4 - лізингодавець укладає угоду купівлі необхідного обладнання; 5 - лізингодавець укладає кредитну угоду з банком; 6 - лізингодавець купує обладнання за рахунок кредиту; 7 - передача майна в користування лізингоодержувачу; 8 - лізингоотримувач укладає угоду страхування майна зі страховою компанією; 9 - сплата страхових внесків лізингоотримувачем; 10 - сплата лізингових платежів лізингодавцю; 11 - сплата кредиту та відсотків банку лізингодавцем; 12 - повернення майна по закінченню лізингової угоди або його викуп за залишковою вартістю.

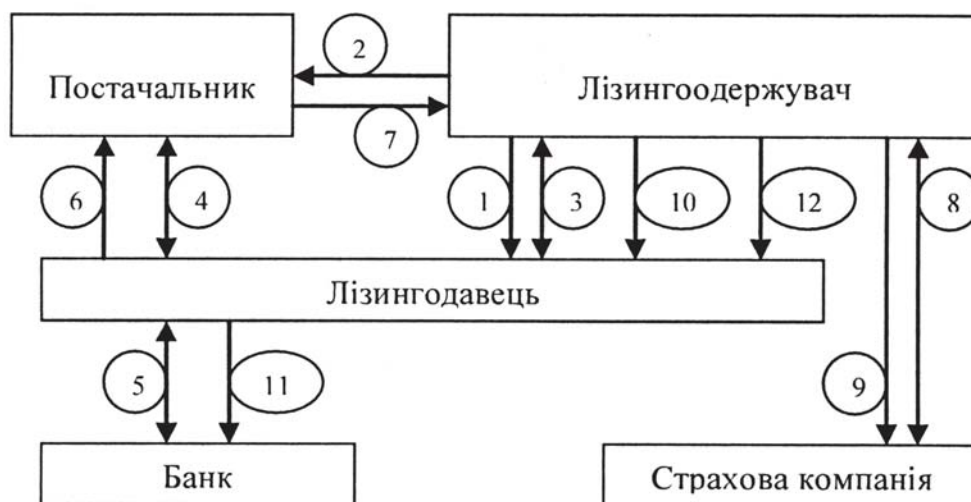

Рис. 1 Механізм здійснення лізингових операцій
Джерело: [7, с. 561]

9 - сплата страхових внесків лізингоотримувачем; 10 - сплата лізингових платежів лізингодавцю; 11 - сплата кредиту та відсотків банку лізингодавцем; 12 - повернення майна по закінченню лізингової угоди або його викуп за залишковою вартістю.

Здійснення класичної факторингової операції показано на рис. 2.

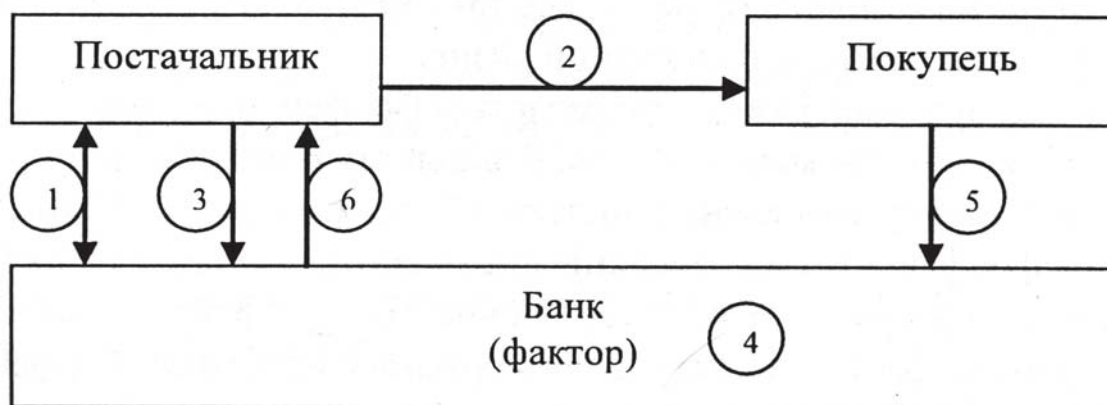

Рис. 2 Механізм здійснення факторингової операції
Джерело: [7, с. 565]

Як свідчать данні рис. 2, факторингова операція складається з таких процесів: 1 - постачальник укладає з банком (фактором) договір факторингу; 2 - постачальник відгружає товари або надає послуги боржнику; 3 - постачальник передає в банк (факторові) документи, які засвідчують виконання цих дій - відгрузку продукції чи надання послуг; 4 - банк (фактор) здійснює авансоване фінансування в розмірі до 90% від суми дебіторської заборгованості; 5 - покупець (боржник) розраховується із банком фактором; 6 - фактор передає решту грошових коштів постачальнику.

Взаємовідносини між банком-фактором і клієнтом-постачальником регулюються угодою про факторингове обслуговування. Перед укладенням угоди в банк подають заяву і всі документи для кредитування, а також документи, що вказуватимуть про фінансовий стан клієнта, сферу його діяльності, вид реалізованої продукції, кон'юнктуру ринку [6, с.204].

Форфейтинг надає можливість експортеру скоротити дебіторську заборгованість за рахунок додатково мобілізованих коштів.

Основними документами, якими оформляється форфейтинг є векселі, хоча можуть бути й інші цінні папери, що мають обіг на фондовому ринку. Загалом популярність векселів в даному випадку зумовлена простотою їх оформлення та використання.

Учасниками форфейтингової операції виступають: експортер, імпортер, банк експортера, банк імпортера та форфейтер - банк або форфейтингова компанія.

Механізм здійснення форфейтингової операції показано на рис. 3.

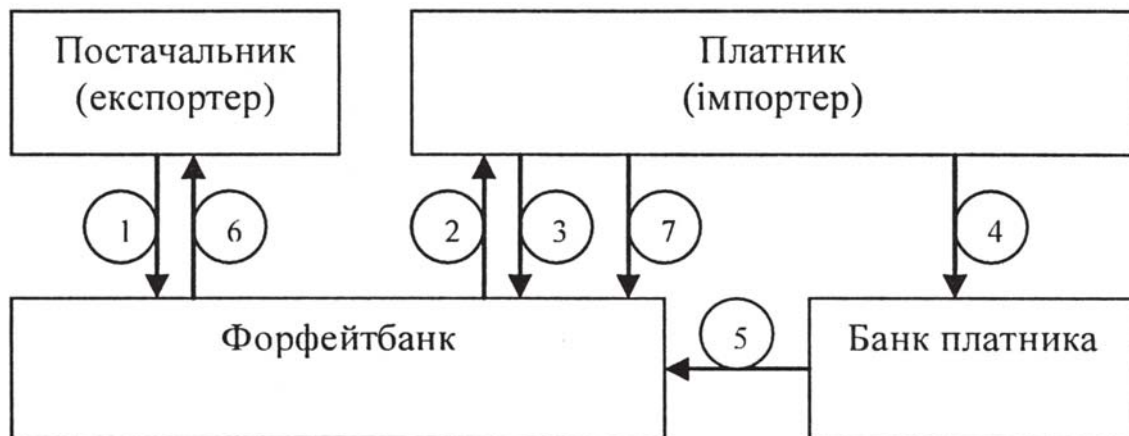

Рис. 3 Механізм здійснення форфейтингової операції
Джерело: [7, с. 566]

Згідно рис. 3, факторингова операція включає такі процеси: 1 - оформлення та виставлення постачальником переказного векселя на оплату відвантажених товарів на експорт; 2 - вимога форфейтбанку до імпортера щодо акцепта платіжних документів; 3 - акцепт імпортером наданих платіжних документів; 4 - прохання імпортера до свого банку надати гарантію оплати боргу; 5 - гарантія банку платника перед форфейтбанком про оплату боргу імпортером; 6 - придбання форфейтбанком векселів без права регресу з їх оплатою; 7 - погашення імпортером боргу перед форфейтбанком.

Гарантія - це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант приймає на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги. Гарантія не залежить від основного зобов'язання.

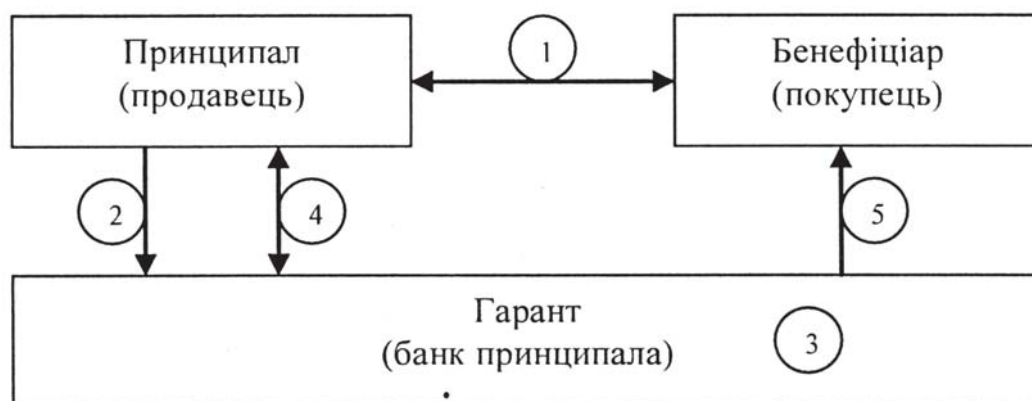

Рис. 4 Механізм надання гарантії
Джерело: [7, с. 568]

У загальному випадку механізм надання гарантії рис. 4 складається з таких процесів: 1 - між продавцем і покупцем укладається комерційна угода; 2 - принципал подає до банку-гаранта заяву про надання гарантії, 3 - після прийняття рішення про надання гарантії готується проект договору про надання гарантії, в якому зазначаються права та обов'язки банку-гаранта та принципала; 4 - проект договору передається принципалу для узгодження; 5 - надання гарантії бенефіціару банком-гарантом.

Трастові (довірчі) послуги комерційних банків - це довірчі послуги з управління і розпорядження коштами клієнтів банку, їхніми цінними паперами та іншими активами. Надаючи трастові послуги, банк проводить операції з майном клієнта (довірителя) і стає повноважним посередником між ринком і клієнтом, приймаючи інвестиційні й управлінські рішення в інтересах свого клієнта і розподіляючи у разі необхідності кошти для забезпечення зобов'язань клієнта.

До трастових послуг належать придбання і продаж цінних паперів клієнта з метою максимізації його прибутку, контроль за отриманням прибутків на користь клієнта (дивідендів, процентів та ін.), ведення особистих банківських рахунків клієнта (оплата його рахунків, одержання належних йому платежів та ін.).

У трастових операціях беруть участь декілька сторін: довірена особа (траст) - суб'єкт, що здійснює управління майном за дорученням на користь довірителя; довіритель - юридична або фізична особа, яка передає право управління своїм майном довірчій особі; бенефіціар — особа, на користь якої надаються довірчі послуги. Це може бути як сам довіритель, так і третя особа.

Трастові послуги на сьогодні є одними з найбільш важливих і перспективних послуг серед усіх інших традиційних і нетрадиційних послуг банків.

Висновки. Банківські установи надають багато різних послуг та операцій. Механізм надання нетрадиційних банківських послуг постійно адаптується до сучасних умов, які ґрунтуються на швидкому прийнятті рішень щодо надання послуг, зменшенні паперових носіїв, простому та доступному механізму одержання послуги, що дозволить залучити до користування послугами значну кількість клієнтів банку. Механізм надання нетрадиційних банківських послуг, умови надання, оформлення

договорів та належної документації займає великий проміжок часу, що визиває невдоволення у клієнтів. дуже великі процентні ставки за надання таких послуг спонукають клієнтів шукати інші шляхи одержання фінансових послуг, тому банківським установам треба вивчати досвід провідних іноземних банківських установ, аналізувати вітчизняний досвід та вчитися мінімізувати витрати на одержання нетрадиційних банківських послуг в сучасних умовах існування українських підприємств, юридичних та фізичних осіб для збільшення клієнтської бази комерційних банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Прасолова С. П. Банківські операції: навчальний посібник та практика / С. П. Прасолова, О. С. Вовченко // – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 568 с.
2. Рябініна Л.М. Банківські операції. / Л.М. Рябініної, Н.Ю. Няньчук, Л.І. Ухлічева //: навчальний посібник. - Одеса: ОДЕУ, 2011. – 536 с.
3. Копилюк О. І. Форми і методи управління прибутком банків: монографія / О. І. Копилюк, М.Я. Ревич, О. М. Музичка, Р. П. Підлипна // Львів: СПОЛОМ, 2016. – 254 с.
4. Демчук Н.І. Банківські операції: навчальний посібник / Н.І. Демчук, О.В. Довгаль, Ю.П. Владика // Дніпро: Пороги, 2017. – с 461.
5. Варцаба В.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навчальний посібник. / В.І. Варцаба, О.І. Заславська // Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. — 364 с.
6. Копилюк О.І. Банківські операції: навчальний посібник /О. І. Копилюк, О. М. Музичка// К.: Центр учбової літератури, 2012. - 536 с.
7. Михайловська І. М. Банківські операції. Кредитно-модульний курс: навчальний посібник /І. М. Михайловська, А. В. Олійник// Львів: Магнолія 2006, 2016. - 660 с.
8. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко // та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2006. — 600 с.

REFERENCES:

1. Prasolova, S.P. & Vovchenko O.S. *Bankivs'ki operatsiyi [Banking operations]*. Kyiv.: «Tsentr uchbovoyi literatury» [in Ukrainian].
2. Ryabinina, L.M., Nanyuk, N.Yu., & Ukhlichev, L.I., (2011). *Bankivs'ki operatsiyi. [Banking operations]*. Odessa: ODEU [in Ukrainian].

3. Kopylyuk, O.I., Revich, M.Ya., Muzychka, O.M., & Podlipna, R.P. (2016). *Formy i metody upravlinnya prybutkom bankiv [Forms and methods of bank profit management]*. Lviv: SPOLOM [in Ukrainian].
4. Demchuk, N.I., Dovgal, O.V., & Bishop, Yu.P. (2017). *Bankivs'ki operatsiyi [Banking operations]* Dnipro: Thresholds [in Ukrainian].
5. Vartsaba, V.I., & Zaslavskaya, O.I. (2018). *Suchasne bankivnytstvo: teoriya i praktyka [Modern banking: theory and practice]*. Uzhgorod: Publishing House of UzhNU “Goverla” [in Ukrainian].
6. Kopylyuk, O.I. & Muzychka, O.M. (2012). *Bankivs'ki operatsiyi [Banking]*. Kiev: Center for Educational Literature [in Ukrainian].
7. Mikhailovskaya, I.M. & Oliynyk, A.V. (2006). *Bankivs'ki operatsiyi. Kredytно-modul'nyy kurs [Banking operations. Credit-module course]*. Lviv: Magnolia [in Ukrainian].
8. Gerasimovich, A.M., Alekseyenko, M.D., & Parasii-Vergunenko, I.M. (2006). *Analiz bankivs'koyi diyal'nosti [Analysis of Banking Activity]*. A.M. Gerasimovich. (Ed.). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].